

Ingen i skolen har lyst til al den larm og uro mere. Men hvordan får man fred og ro uden at vende tilbage til kadaverdisciplinen. To professorer fortæller, at lærerne skal være mindre konfliktsky for at skille skolen af med sit måske største problem: uroen.

UROEN STOPPER, NÅR LÆRERE BLIVER PROFESSIONELLE LEDERE

* Uroen er sluppet løs i uddannelsessystemet. Ingen kan holde larmen ud – hverken politikere, lærere, forældre eller elever er tilfredse. Alle ønsker sig en folkeskole præget af større ro til læring. En sådan kan man læse om i bogen *De højere uddannelser mellem teknologi og humanisme*. Bogen er godt 30 år gammel og i sin tid skrevet af Bo Jacobsen, nuværende professor i sociologi på Københavns Universitet. I bogen tager Bo Jacobsen os med tilbage til 1935, hvor omgangsformen på universiteterne, i gymnasieskolen og i folkeskolen var præget af autoritære forhold, stærk disciplin – og ro.

Om en afdød gymnasielærer står der i en nekrolog: "Hvor andre drøftede og diskuterede og stillede sig skeptisk skar han gennem alle Omsvøb og handlede. For vor Skole har han betydet meget i retning af Form, Fasthed og Præcision. 'Ingen vrøvl i Gelederne' var Motto for hans Arbejde." Og i en leder i fagbladet *Folkeskolen* fra 21. februar samme år stod der: "Vi har endnu ikke set den Mand på ansvarlig Plads, der har turdet tage Ansvar ved at kræve legemlig Straf rent forbudt og kaste Skolen ud i det rene Anarki. Hvis Barnet ikke under sin opvækst lærer, at der er noget, der hedder Pligt og Lydighed mod Samfundets Love, vil det som Voksen faa ondt ved at bøje sig og let komme til at forsynde sig mod de gældende love."

På 75 års afstand af 1935 er vi ikke optaget af pligt og lydighed, men af lyst og læring. Til gengæld er vi stadig optaget af at finde et balanceret forhold mellem et fast og et løst system. Et fast struktureret undervisningssystem er kendetegnet ved en undervisning, hvor man følger autoriteter, passer sine ting, overholder tidspunkter og aftaler. Et løst struktureret system er kendetegnet ved, at selve undervisningsindholdet er til diskussion. Det vil sige, at regler, tidspunkter og aftaler ikke er standardisere – og den daglige arbejdsgang får en mere svingende, lavt organiseret og knap så beregnelig karakter. Men har den pædagogiske – den reformpædagogiske – udvikling i efterkrigstidens Danmark skabt et for løst, udisciplineret og uroligt pædagogisk system?

Professor og nyudnævnt leder af Center for Strategisk Uddannelsesforskning Niels Egelund har i en årrække forsket i uroens udvikling i folkeskolen. Han siger:

"Indtil starten af 1970'erne var der forholdsvis faste forventninger til, hvad man krævede i skolen. Men samfunds- og skoleudviklingen med større vægt på demokrati og involvering og mindre autoritære rammer om undervisning har ført til nye normer for omgangen med hinanden i skolen. Pludselig skal vi til at finde ud af, hvordan man skal omgås. Det giver ikke sig selv. På mange måder har det været nyttigt at få sat eleven i centrum. Men i dag er de fælles normer og rammer afløst af en værdipluralisme. Det skal lærerne kunne rumme. Men det gør også nogle lærere magtesløse over for uroen i klassen. Så når lærerne spørger; 'hvad skal vi gøre?', så er mit hovedsvar, at vi har brug for en ny balance mellem en løs og fast strukturering af klassens arbejde fra lærerens side. Og nu er vi heldigvis i den situation, at vi igen tør tale om, hvilken disciplin der skal til, for at indlæring overhovedet kan finde sted."

Stadigt flere urolige elever

Men kan man virkelig ikke få ørenlyd i den danske folkeskole? Den offentlige debat kan give indtryk af, at det står slemt til. Og det gør det sådan set også. Videnskabelige undersøgelser har dokumenteret, at uroen er omfattende.

Tilbage i 1996 stod Niels Egelund sammen med professor Kim Foss Hansen bag undersøgelsen "Urolige elever i folkeskolens almindelige klasser". Undersøgelsen omfattede 20 procent af de danske folkeskoleelever. Den viste, at 10 procent af eleverne mere eller mindre konstant forstyrrede undervisningen for sig selv og andre. Knap 2 procent forstyrrede så godt som konstant, og knap 1 procent var så forstyrrende, at lærerne ønskede dem væk fra undervisningen. Dertil kunne man lægge, at 30 procent af eleverne lejlighedsvis var urolige. Men Niels Egelund og Kim Foss Hansens konklusion var, at der ikke var videnskabeligt belæg for en væsentlig stigning i uroen. Men hvad er der sket siden? Niels Egelund vurderer, at uroens omfang er vokset.

"I perioden fra 1985 til 2006, hvor amterne ophørte med at eksistere, stiger antallet af elever, der bliver henvist til specialtilbud, med 300 procent. I denne periode var stigningen fra 1985 til 1996 ikke påfaldende, men

” HVIS MAN SKAL SE PÅ, HVAD SKOLEN TILFØRTE TIDLIGERE GENERATIONER, SÅ SKAL MAN IKKE SØGE EFTER DE KUNDSKABER, DEN FORMIDLEDE. I STEDET SKAL INTERESSEN SAMLE SIG OM DE SPILLEREGLER, SOM STYREDE TILGELSEN AF KUNDSKABER.

Jonas Frykman

fra år 2000 eksploderer antallet af henvisninger til specialtilbud. Det hænger sammen med, at et nyt diagnostisk klassifikationssystem – ICD 10 – bliver indført i midten af 1990'erne, og at amternes specialskoler nedlægges sammen med amterne. Dertil kommer, at vi i øjeblikket kan følge en øget tilbøjelighed til at oprette specielle klasser for de urolige og ureglerige elever. I perioden fra 1985 til 1995 var det kun 1½ procent af eleverne, som sad uden for de almindelige klasser og skoler. Nu er det vokset til 3,9 procent. Samtidig skal vi huske på, at der stadig er problemer med de elever, som sidder tilbage i klassen. Tallene fra 1996 fortalte os jo, at det kun var 60 procent af eleverne, som slet ikke var urolige. Og vi hører stadig oftere om nye slags problemer med elever, som bruger timer på at chatte, benytter et grimt sprog og om lærere, som føler sig truede.”

Men hvordan gør man lærere mindre magtesløse over for problemet?

”Først og fremmest vil jeg gerne understrege, at lærerne er uskyldige i den forstand, at hovedårsagen til problemet ikke er lærerne og skolen som sådan. Uroen i skolerne hænger stærkt sammen med koncentrationen af familier med sociale problemer og anden etnisk baggrund, høj arbejdsløshed, skilsmisser og andre sociale problemer. Men hvor stor indflydelse, disse faktorer får, hænger sammen med, hvor gode eller dårlige lærerne er til klassestyring,” siger Niels Egelund.

Ikke alle kan lære at lede

Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, DPU, udgav i 2008 en rapport, der populært sagt gav opskriften på den perfekte lærer. Opskriften var, at lærerne skulle besidde tre kompetencer for at være en god lærer: Faglig kompetence, relationskompetence og ledelseskompetence. Men rapporten dokumenterede også, at de to sidste kompetencer var lavt prioriteret i læreruddannelsen.

Ifølge Niels Egelund er der netop brug for en bedre klasserumsledelse for at komme uroen til livs. Og ledelse knytter Niels Egelund sammen med diskussionen af lærerpersonligheden og lærer kvalifikationer.

FAKTABOKS 1 DE FIRE LÆRERTYPER

ILDSJÆLEN

Særdeles involveret i elevernes sociale liv i klassen
Betoner inddragelse/demokrati og opfindsomhed i læringen

”Læring understøttes bedst hvis eleverne føler sig hjemme i klassen”

Undervisningsdifferentiering

DEN HARMONISKE LÆRER

Bruger særdeles lidt tid på problemer med uro/larm i klassen

Moderat involveret i elevernes sociale liv/klasse miljø
Moderat fortaler for at lade eleverne bestemme indholdet i klassen

Betoner diskussion og elevsamarbejde lige så meget som ildsjælen

PROBLEMKNUSEREN

Involveret i elevernes sociale liv

Bruger overordentligt meget tid på uro management

”Opfindsomhed er vigtigt for læring”

”Det er vigtigt at begrunde årsagen til undervisning”

Elevsamarbejde undgås

TRADITIONENS VOGTER

Ikke involveret i elevernes sociale liv/klasse miljøet

Går primært op i faglighed

Tror ikke på nyere didaktiske teorier om, at læring understøttes af anerkendelse

Går ikke ind for, at elevsamarbejde, inddragelse, udfordrende og opfindsomme opgaver er lærings- og motivationsinstrumenter

Kilde: Skolens gode og onde cirkler, Mads Hermansen (red.), Forlaget Samfundslitteratur og Rockwoolfonden 2006.

”Når vi taler om lærerpersonligheden, så er det et spørgsmål, om læreren har en naturlig autoritet, om vedkommende udstråler kompetence og har styr på det hele. Når jeg skal illustrere det for folk, beder jeg dem om at tænke på deres egen skoletid. De fleste har mødt lærere, som stod og trådte sig over tærne, ligesom de har mødt lærere med styr på situationen. Hvis man skal lede en klasse, så bliver man nødt til at mestre den autoritative stil.

Kan man lære det?

”Nogle kan. Uddannelse i klasserumsledelse er til for de lærere, der ikke umiddelbart er disponeret for at optræde autoritativt. Omvendt er det interessant, at man i lande som Korea, Singapore og Finland vurderer faglige og personlige kvalifikationer før optagelse på uddannelsen. Det sker netop i erkendelse af, at uddannelse ikke kan kompensere for alle personlige dispositioner.”

Professionel uro-ledelse

Også professor Mads Hermansen fra Learning Lab, CBS, har i en årrække været optaget af, hvordan lærere bliver professionelle klasserumsledere – og ikke mindst hvor langt bestemte lærertyper er fra at udøve denne professionalisme.

I bogen *Skolens gode og onde cirkler* – der bygger på en empirisk forløbsundersøgelse i 4. og 5. klasse og omfatter cirka 220 lærere og 5000 elever – identificerer Mads Hermansen og en lang række andre forskere fire lærertypers måde at opfatte og reagere på uro i klassen på. Det drejer sig om ildsjælen, problemknuseren, den harmoniske lærer og traditionens vogter, se faktaboks 1. Mads Hermansen forklarer:

”I vores fortolkning af disse lærertyper skelner vi mellem de professionelle og de uprofessionelle lærertyper. Vores bud er, at den professionelle lærer pendler mellem to lærerstile, når de møder en meget urolig klasse. Den ene er problemknuseren, der skruer ned for elevernes involvering og medbestemmelse og op for de stramt strukturerede aktiviteter, der holder styr på klassen. Problemknuseren er meget optaget af uro-styring, men han er meget utilfreds med situationen, for han deler pædagogiske idealer med ildsjælen. Ildsjælen er den anden professionelle lærertype. Ildsjælen er en lærer, der kan være rammesættende og opmærksom på den konkrete situation på en og samme tid. På mange måder er der tale om den ideelle lærer, der egentlig ikke er så optaget af uro som noget stort problem. Når vi taler om at pendle mellem de to lærerstile, så er det fordi, at man i en overgangssituation – for eksempel når en ildsjæl overtager en meget urolig klasse – godt kan benytte sig af problemknuserstilen. Formålet er så stille og roligt at vende situationen og vende tilbage til rollen som ildsjæl.”

Traditionel ledelse skaber uro

Hvem er nutidens uprofessionelle lærertyper?

”Den ene er den harmoniske lærer. Han kan godt virke en smule uprofessionel, fordi han er for konfliktsky og ude af stand til at træde i karakter. Han viger ganske enkelt tilbage for at virke bestemmende. Han spørger: ”Vil I ikke nok være søde at sætte jer ned” – selv i de situationer, hvor eleverne skal sætte sig ned. I vores undersøgelser har vi registreret, at når harmoniske lærere får nemme klasser, så ender de med at blive stadigt sværere at styre. De harmonisøgende lærere er ofte ude af stand til at tage professionelt hånd om deres klasse,” siger Mads Hermansen og fortsætter:

”Den anden uprofessionelle lærer er traditionens vogter. Den reformpædagogiske udvikling har ikke gjort synderligt indtryk på vedkommende. Derfor bekender denne lærertype i modsætning til de tre øvrige lærertyper sig slet ikke til pædagogiske plusord som involvering og demokrati. I stedet er en vogter optaget af det strikt faglige, og slet ikke optaget af klassens sociale processer eller af at inddrage eleverne i timerne. Det gør, at eleverne keder sig og reagerer med uro. Der er et relativt højt uro-niveau i klasser, hvor traditionens vogtere er lærere.”

Antallet af vogtere vokser

Ifølge Mads Hermansen skaber den destruktive uro i folkeskolen stadigt flere lærere, som opfører sig som traditionens vogtere eller som problemknusere.

”De urolige klasser forvandler i øjeblikket stadigt flere ildsjæle til problemknusere, og stadigt flere af de harmoniske lærere bliver til traditionens vogtere. Det er i sig selv problematisk, hvis lærerne for ofte er nødt til at opføre sig som problemknusere. Men det kan være nødvendigt og professionelt at gøre i den nuværende situation. Hovedopgaven er at undgå, at de harmoniske lærere bliver til traditionens vogtere. Det bedste man kan gøre for at undgå det, er at tilbyde lærerne kurser i konfliktløsning og i at blive mere markerede som ledere af en klasse.”

Den svenske forsker Jonas Frykman har på et tidspunkt sagt, at hvis man skal se på, hvad skolen tilførte tidligere generationer, så skal man ikke søge efter de kundskaber, den formidlede. I stedet skal interessen samle sig om de spilleregler, som styrede tilegnelsen af kundskaber. Er det ikke det samme som at vække lærere fra 1935 til live igen? Handler det om at vende tilbage til gamle dage, hvor eleverne fik prygl og blev smidt ud, hvis de forstyrrede? Slet ikke forklarer Mads Hermansen:

”En professionel lærer skaber optimale rammer og spilleregler for elevernes læringsrum. Det kræver en fornyet optagethed af regler. Men det er en moderne og langt mere reflekteret og situationsbestemt omgang med regler, vi skal satse på. Ikke en tilbagevenden til kadaverdisciplin. Den type af disciplin har bedst af ikke at blive vakt til live.”

FAKTABOKS 2

Lærertypernes svarfordeling på spørgsmålet:
Denne klasse er en meget larmende klasse (angivet i %)

	Helt/delvis enig	Delvis uenig	Helt uenig
Traditionens vogter	34	43	23
Den harmoniske	6	25	68
Ildsjælen	20	35	46
Problemknuseren	45	48	7
Total	22	35	42

Elevers oplevelse af klassens uro-placering fordelt på lærertyper (angivet i %)

	Høj grad uro	Relativt høj uro	Relativt lav uro	Lav grad uro
Traditionens vogter	26	40	32	2
Den harmoniske	10	22	41	27
Ildsjælen	12	47	30	11
Problemknuseren	45	45	10	0
Total	18	39	31	12

Kilde: Skolens gode og onde cirkler, Mads Hermansen (red.), Forlaget Samfundslitteratur og Rockwoolfonden 2006.

LÆS MERE:

Mads Hermansen: "Skolens gode og onde cirkler. En empirisk forløbsundersøgelse i 4. og 5. klasse af elevstandpunkt og holdninger til uro, disciplin og læring", forlaget Samfundslitteratur og Rockwoolfonden 2006.

Niels Egelund og Kim Foss Hansen: "Urolige elever i folkeskolens almindelige klasser", Undervisningsministeriet 1996.

Niels Egelund, Helle Jensen og Erik Sigsgaard: "Uro og disciplin i skolen", Roskilde Universitetsforlag 2006.

Svend Erik Nordenbo et al.: Lærerkompetanser og elevers læring i barnehage og skole. Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, www.dpu.dk/clearinghouse.

NIELS EGELUND

Professor og leder af Center for Strategisk Uddannelsesforskning, DPU. Desuden er han formand for Pisa-konsortiet..

www.dpud.dk/om/egelund

MADS HERMANSEN

Professor ved Learning Lab, CBS. Arbejder bl.a. med pædagogisk psykologi, herunder specielt læreprocesser og undervisningsovervejelser og organisationspsykologi i forbindelse med forandrings- og udviklingsprocesser.

www.cbs.dk/staff/mh